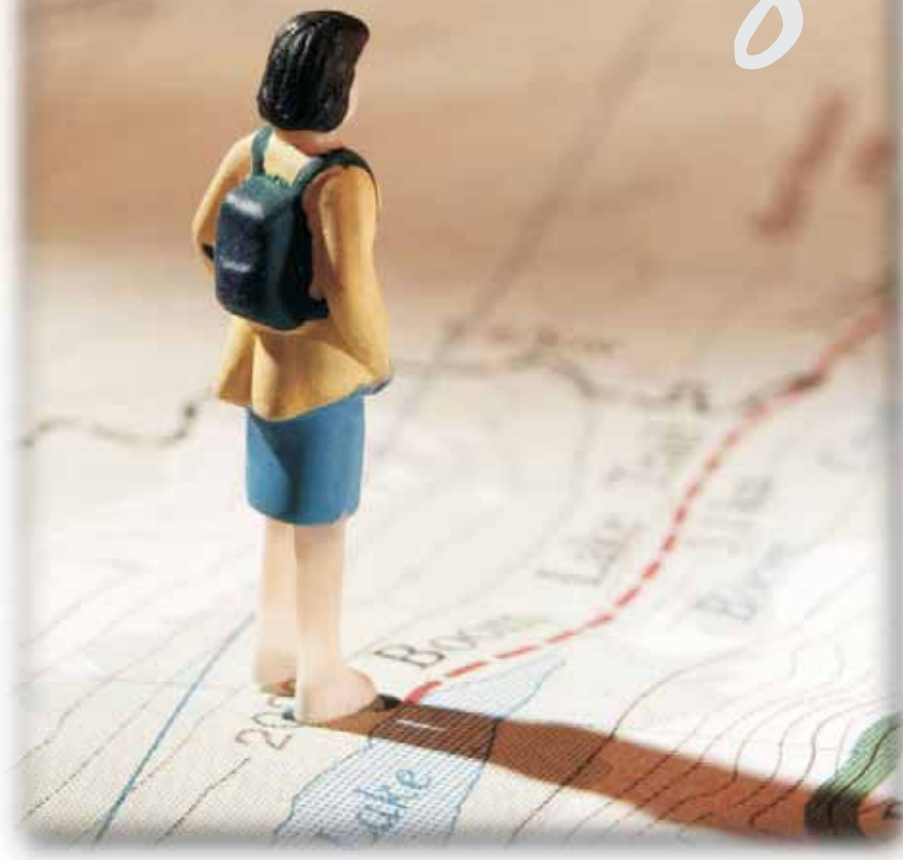

Ruta de viatge

*un recorregut per 9 entorns diferents,
que ens ajudarà a conèixer com era i
com es vivia al Salt d'anys enrere.*

El cove de les paraules - Curs 2011-2012

<http://covedelesparaules.wordpress.com>

Índex

	Pàg.
El cau de les màquines: Les fàbriques, on les màquines eren les reines, les que marcaven el ritme i la vida i el soroll... tot	1
El territori de les mil diferències: La vida quotidiana. Una vida molt diferent a la nostra, tanta que hi ha mil i una diferències amb tot allò que ara vivim.....	5
La terra fantàstica: la vida de pagès, una vida basada en la terra. Una terra fantàstica, perquè donava fruit i riquesa, i també perquè pot ser una font de sorpreses	9
El món dels secrets: la casa, l'interior, l'eixida, els patis. Allà on vivia la gent, on guardava els seus secrets més secrets, on podien ser com eren de bo de bo	13
El reialme de la velocitat: la mobilitat, els mitjans de transport, des de les bicicletes, al cotxe, al tren, la barca de llibant... varetes màgiques per arribar ben ràpid a tot arreu.	17
La casa dels llibres xerraires: l'educació, les escoles, allà on s'aprèn a llegir i es descobreix que els llibres xerren ...	21
El país del fer i desfer: Els oficis, amb els seus mestres i els seus aprenents. I ja se sap el que diu la dita: fent i desfent aprèn l'aprenent	25
El mapa del tresor: els carrers, el municipi, allò que era Salt fa tants anys. El mapa per trobar el que es busca	28
La porta de les rialles: L'oci, la manera de divertir-se, els jocs, els esports, les excursions... una porta bona de creuar	32
Vocabulari	35

Textos:

- Ros Nicolau, Josep. "L'Abans. El Gironès. Salt. Recull gràfic 1880-1965". Efadós, 2004
- Alumnes de 4t. de primària de les escoles de Salt.

Fotos:

- Arxiu Municipal de Salt

El cau de les màquines

Les fàbriques, on les màquines eren les reines,
les que marcaven el ritme i la vida i el soroll...

Coma Cros – Veinat de Salt

Son poques les poblacions catalanes que, com Salt, van experimentar una transformació tan profunda i ràpida de les seves relacions econòmiques i, de retruc, en la seva estructura social. En pocs anys, de 1843 a 1857, la vila va passar de tenir un cens de 324 a 1.316 habitants a causa d'un procés d'industrialització que va canviar-ne per sempre la configuració extremadament rural que predominava aleshores.

L'aprofitament dels recursos hidràulics de la sèquia Monar va atreure les inversions d'industrials per construir les poques grans fàbriques a la zona de Girona al segle XIX. La primera indústria fou fundada per Pere Ramió abans de 1846 i estava al barri Vell. Seria la fàbrica que el 1923 va adquirir la societat Manufactures Antonio Gassol, SA. El mateix Ramió va aixecar el 1861 una nova fàbrica al Veinat que es va conèixer amb el nom de la Comalada primer i Mulleres a partir de 1885. Finalment el mateix any la companyia Llach i Portabella van aixecar una tercera fàbrica també al Veinat, que a partir de 1911 es convertiria en la Coma Cros. [p. 153*]

La Coma i Cros, cent cinquanta anys d'indústria tèxtil al Veinat de Salt

A la fàbrica Coma Cros, l'any 1888, hi treballaven cent cinquanta persones. Els treballadors eren majoritàriament dones, però també hi havia nens nenes entre set i tretze anys. Les condicions laborals i de vida eren molt dures: jornades de dotze hores que començaven a les cinc del matí i s'allargaven fins a les nou del vespre.

Durant la Guerra Civil, la fàbrica fou incautada i destinada a la fabricació de municions i material bèl·lic. [p. 153*]

Si bé el model de colònia no es pot aplicar estrictament al funcionament de la fàbrica, es ben cert que alguns elements el recorden.

Els patrons conscients de la necessitat i el valor dels obrers organitzaven jornades de lleure i diversió per als assalariats amb la doble finalitat de satisfer el seu temps d'esbarjo i alhora buscar una mà d'obra més dòcil i menys conflictiva. Així cada 24 de setembre s'organitzaven curses de cintes i també es feien jocs de cucanya per a la mainada. Aquestes activitats eren complementades amb excursions i sortides aprofitades per fer dinars o berenades. Les diverses fonts properes o el mateix interior de la fàbrica servien d'espai on tenien lloc les cargolades, peixades o altres àpats de germanor.

El 1950 es va presentar la maqueta del que serien els futurs equipaments de la fàbrica: una guarderia que va millorar les condicions laborals de les treballadores garantint la cura dels seus fills i un complex esportiu amb una pista i un camp d'esports. [p. 299]

La fàbrica de les Manufacturas Antonio Gassol, l'empresa tèxtil del barri Vell

Gassol era un empresari que havia passat uns quans anys a Amèrica d'on va importar idees i conceptes del món del treball que a Catalunya encara no es coneixien.

A partir de 1923, la fàbrica del costat de l'església esdevingué la factoria que subministrà filatura a la indústria tèxtil que la firma Gassol tenia a Mataró. L'any 1924 l'empresa s'amplià amb la incorporació de nova maquinària anglesa i la plantilla de treballadors augmentà progressivament. El període de principis dels anys trenta comportà una època de tensions i conflictivitat socials, amb vagues.

L'esclat de la Guerra va propiciar que la Gassol, també passés a produir material bèl·lic, principalment espoletes per a les granades. [p. 506*]

La guarderia de la fàbrica Gassol es va inaugurar el 1958. Els horaris s'adaptaven als de la fàbrica, de manera que es començava a les cinc del matí, per atendre els fills de les dones que començaven a aquesta hora. [p. 122*]

Bibliografia: [*] Ros Nicolau, Josep. "L'Abans. El Gironès. Salt. Recull gràfic 1880-1965". Efadós, 2004

Fotos: Arxiu Municipal de Salt

Investiguem ... La industrialització de Salt

Les fàbriques van sorgir amb força durant el segle XIX a Catalunya i van transformar el món rural que era el que predominava fins a aquell moment.

Com era una fàbrica tèxtil?

Les fàbriques funcionaven amb les màquines de vapor i era molt important instal·lar-les al costat d'un riu per aprofitar la força de l'aigua (a Salt, la Sèquia Monar va atraure les inversions industrials per construir les fàbriques durant el segle XIX). A la part soterrània hi havia les calderes, les carboneres, la xemeneia i la màquina de vapor, que era el cor de la fàbrica. També hi havia la nau, no es realitzaven tots els processos.

Les fàbriques de Salt

La primera indústria, fundada per Pere Ramió l'any 1846, va ser la Gassol. Una segona fàbrica fundada posteriorment va ser l'anomenada Comalada inicialment i després, es va canviar el nom per Mulleres. Per últim, la Coma Cros també va iniciar el seu funcionament.

La vida a les fàbriques

Els homes, dones i nens van abandonar el treball dels camps pel de les fàbriques. Les condicions de treball eren molt dures, amb jornades de treball d'entre dotze i catorze hores diàries, amb condicions ambientals pèssimes, sorolls i fums asfixiants. Els salaris eren mínims, només els permetien subsistir i, a més, es cobrava per feina treballada i si algú es posava malalt no cobrava.

Les dones i els nens tenien salaris més reduïts que els homes. Tanmateix, la mà d'obra infantil era necessària ja que les mans d'aquests petits treballadors arribaven a tots els racons a l'hora de netejar les màquines i el seu cos els permetia pujar fins a dalt de les xemeneies per deixar-les ben netes.

Els incendis i altres accidents eren habituals i tothom, inclosos els més petits, estaven exposats a patir-los.

Posteriorment i iniciat el segle XX, els amos van prendre consciència de la necessitat de la mà d'obra obrera i van decidir millorar algunes condicions laborals: es van començar a organitzar jornades de lleure i diversió amb una doble funció, entretenir i aconseguir treballadors més dòcils i menys conflictius.

Una altra millora va ser la d'oferir una guarderia per tenir cura dels nadons de les treballadores. D'aquesta manera, s'afavoria la vida de les mares i els seus fills.

Imaginem...

La Rita, només d'arribar a la fàbrica Coma Cros del passat, s'atabala i queda ben sorpresa: dones amunt i avall fent cara de pomes agres i de cansades, patrons vigilant el treball de les obreres, nens i nenes de no més de deu anys treballant sense descans als telers, sorolls eixordadors de les màquines... I el més sorprenent, sembla que ningú té temps per mirar-la i prestar-li uns instants d'atenció.

En veure la situació i l'ambient fred i distant, la Rita comença a buscar el guant pels telers i, com que no el troba per enlloc, decideix demanar ajuda a una nena que ha tret la vista del teler durant mil·lèsimes de segon i s'ha adonat de la presència de la Rita. La nena, que es diu Margarita, accedeix a ajudar la Rita ja que, precisament, acaba el seu torn de treball de dotze hores en deu minuts. Busquen i rebusquen per tots els racons de la fàbrica però no troben res. Al final, la Margarita explica a la Rita que la única opció que queda és demanar ajuda al patró de la zona, un home amb cara de pocs amics, mirada penetrant i grisa i que sembla que camina coix. Tanmateix, la Margarita dóna un bon consell a la Rita, anar molt amb compte perquè d'aquest patró s'expliquen històries que fan venir esgarrifances!!!!!!!!!!

Molta sort, Rita!

Escola Mas Masó

El territori de les mil diferències

La vida quotidiana. Una vida molt diferent a la nostra, tanta que hi ha mil i una diferències amb tot allò que ara vivim.

Dones rentant la roba al safareig públic, a principis dels anys cinquanta.

El safareig de les Dones o d'en Jocaloves, la bugada diària en un servei públic

En una època on els rols de gènere estaven clarament marcats i diferenciats, els homes tenien com a principal espai de relació el cafè o la barberia mentre les dones tenien en el safareig públic el seu lloc de trobada i reunió per excel·lència. La diferència, però es trobava en l'activitat duta a terme en cada un d'aquests llocs: mentre els primers eren espais de lleure, el segon era un indret de fer feina.

El safareig va esdevenir un lloc tant preeminent en la xarxa de relacions socials i en la divulgació de notícies, tan certes com infundades, que el mot va canviar el seu sentit original i actualment el fet de generar xafarderies o comentar alguna cosa públicament se'n diu "fer safareig". [p. 592*]

L'evolució de la moda, la indumentària com a reflex dels canvis socials

A principis del segle XX, la moda es referia a una forma de vestir dictada amb uns cànons que canviaven de forma periòdica. Al llarg de cent anys s'ha passat d'uns patrons tancats i estables durant un temps a un tipus d'indumentària on el que impera és la novetat i la creació de darrera hora.

Els nous materials, la fabricació en sèrie i l'estandarització de les talles determinen l'evolució de la moda que deixa de ser un símbol de distinció de les classes benestants per esdevenir a

l'abast de la gran majoria de persones. [p. 530*]

La llevadora, ofici al servei de mares i nounats

La llevadora era una de les persones més estimades per la població, pel fet d'acompanyar i assistir el part en el moment del naixement dels fills i filles, justament en unes èpoques en què la mortalitat infantil era força elevada.

Una altra de les tasques de la llevadora era la de portar a batejar els nadons acabats de néixer, perquè la mare havia de complir la tradició de la quarantena i no podia sortir de casa.

Un cop acabada la cerimònia les campanes de l'església repicaven a bateig i tots els nens i nenes anaven a la casa familiar del nounat a reclamar els confits i caramels que els padrins llençaven al carrer des de les finestres i balcons de les cases. [p. 38*]

L'agutzil o "nunci", pregons i bans anunciant actes i resolucions de l'Ajuntament

El mot agutzil deriva d'una paraula d'origen àrab "alguzir o al-wazir", que en el segle XIV definia a un ministre o visir.

La feina de l'agutzil consistia en passar papers per les cases, col·locar els bans municipals, fer pregons sorgits dels plens de l'Ajuntament o de particulars, anunciant parades de roba o de peix. En el seu recorregut feia quaranta-dues parades i quan havia de transmetre un pregó oficial, arribat al punt, generalment

a les cantonades, feia sonar un parell de tocs de trompeta i començava a llegir el pregó. [p. 628*]

Bibliografia: [*] Ros Nicolau, Josep. "L'Abans. El Gironès. Salt. Recull gràfic 1880-1965". Efadós, 2004
Fotos: Arxiu Municipal de Salt

Investiguem...

Després d'entrevistar per grups a alguna gent gran de Salt, veïns, coneguts, avis que estaven al parc hem après que fa molts anys enrere la vida era diferent. Tots els grups de treball varem pensar preguntes per fer i hem descobert totes aquestes coses:

Menjaven molts llegums i poca carn, cuinaven amb cuines que funcionaven amb carbó i tenien cassoles de ceràmica. Es rentaven poc sovint i no tenien un lavabo com el nostre, podien escalfar aigua en un cossi i rentar-se una mica o bé anaven al riu si feia bon temps. La seva roba era diferent, els homes portaven barrets i les dones faldilles llargues. Rentaven la roba als safareigs comunitaris o al riu, encara que fes fred o calor i a l'hivern s'escalfaven dins de casa amb el foc de la llar, brasers que funcionaven amb carbó encès i que podien escalfar a sota les taules, mantes als llits...

Tenien cases fetes amb materials com la pedra, el fang, la palla, la fusta i vidre. Les cases no tenien molts de pisos, no eren massa altes. A dins de les cases no hi havia tants sofàs ni sinó més taules grans i cadires de balca, balancins, banquetes de fusta, llits de fusta i matalassos de llana.

La gent dins de casa quan es feia fosc s'hi veia gràcies a les espelmes i als llums d'oli. Però aprofitaven la llum del sol tant com podien i anaven a dormir aviat i s'aixecaven d'hora. Quan es feia fosc es podia fer feines com ara destriar cigrons o fesolets, explicar contes, cosir...

Fora de casa, en els carrers, no hi havia cotxes, només hi havia carros estirats per cavalls, mules, burros... La gent anava molt a peu i feien llargues caminades. Per tant, normalment, no viatjaven llargues distàncies.

Els nens i nenes anaven a l'escola però no tants anys com nosaltres. Molts havien d'ajudar als pares i mares a fer moltes feines o a cuidar els germans. Per escriure tenien tinta, plomes, algunes llibretes, alguns llibres però no tants com ara. Tampoc tenien pissarra digital, ni ordinadors...

Finalment, per acabar, tot el grup de quart hem fet dos textos que parlen de la vida quotidiana d'ara i abans per comprovar les diferències entre una vida i altra:

Fa molts anys enrere una nena ens explica...,

"la meva vida quotidiana comença a primera hora del matí. Ajudo a la meva mare a cuidar els germans petits i preparo l'esmorzar al meu pare, cansalada i mongetes. No vaig a l'escola perquè ja tinc 12 anys i la mare em necessita a casa. Dono un cop de mà a la mare i la tieta àvia rentant la roba de tota la família al safareig del poble i ajudo a mantenir el foc encès perquè la casa estigui calenta."

Text dels alumnes de 4t

Avui dia una nena ens explica...,

“la meua vida quotidiana comença al matí quan m’aixeco, em vesteixo i vaig cap al col·legi. Al final del matí vaig a dinar a casa i me’l trobo fet, macarrons amb formatge. A la tarda torno a l’escola i quan surto faig els deures i jugo a l’ordinador. Després de sopar miro la “tele” i al final de tot vaig a dormir al meu llit.”

Text dels alumnes de 4t

Imaginem...

Què trobarà de diferent la Rita de la vida del passat? S’aclarirà? Es divertirà? S’atabalarà? Què podria fer que provoqués alguna aventura? Amb qui podria xerrar i fer amistat? Quins personatges us podeu empeskar? I el guant? On podria haver anat a parar?

Vaig viatjar al passat i vaig veure-ho tot molt diferent. Mirava i mirava objectes i paisatges que eren coneguts però que estaven canviats. No hi havia tants pisos, ni tantes carreteres i no hi havia cotxes!

Després d’una estona d’observar-ho tot vaig voler investigar la desaparició del guant. Estava molt nerviós perquè hi havia moltes persones estranyes per mi i feien coses rares. Tot i això em vaig decidir a parlar amb algunes persones de la desaparició del guant i la investigació es va fer cada vegada més emocionant.

Em vaig fer amic d’un nen, en Juan, que tenia uns 7 o 8 anys i que era molt rialler i badoc. La mare del nen, tot carregant un cabàs de carbó per la cuina, ens va dir que ella sí que havia vist el guant. Li varem preguntar a on i ens va respondre que l’havia vist al riu. Em va indicar el lloc i el meu amic i jo varem començar un recerca. En Juan es despistava molt però m’agradava la seva companyia. De sobte, tots dos el varem veure però no el podíem agafar, la corrent d’aigua era massa ràpida. Tot d’un plegat, va desaparèixer!!

Escola Silvestre Santaló

La terra fantàstica

La vida de pagès, una vida basada en la terra. Una terra fantàstica, perquè donava fruit i riquesa, i també perquè pot ser una font de sorpreses.

Façana de la masia de can Maret Nou.

La família Casellas de can Maret, nissaga de cultivadors de llavors i planters

Davant de la casa hi havia l'era, enrajolada l'any 1944; amb aquesta obra es facilitava que la llavor sortís més neta de pols i sorra. A l'era es realitzava la batuda amb animals per a les granes amb molta producció, com el cas de llavors de remolatxa, els naps i els raves.

Els Casellas sempre han estat lligats a la terra i es dedicaven al conreu de llavors i planters per vendre'ls a mercats i pagesos de tota la província.

Els pares de l'avi Geroni ja anaven a vendre a mercat a mitjan segle XIX, amb el matxo i l'albarda, una mena d'alforges que penjaven a banda i banda del matxo on portaven el planter petit.

Després de la Guerra Civil, per anar a mercat a Amer sortien amb el carro a les tres de la nit. A l'estiu, els mesos de més mercaderia de planter, sortien de la vila a la una de la nit per anar a Santa Coloma de Farners. [p.43*]

La família Puig de can Pous, l'exemple de la vida pagesa a un mas del Veïnat

La construcció del mas de can Pous va finalitzar el 1913. A mitjans del segle XIX, la família Puig ja s'havia instal·lat en una casa que es coneixeria després com a can Pou Vell, emplaçada al costat de can Vilopriu, on existia un antic molí, situat a les hortes, a tocar la sèquia Monar i molt a prop de la fàbrica Coma Cros.

La família Puig, propietaris agricultors, va posseir algunes terres on es conreava el que necessitava. La casa també tenia conills i gallines que aportaven vianda i ous per completar la dieta. [p. 81*]

Can Petrac, pagesia i horticultura en el Veïnat

L'antiga casa pairal de can Petrac era un dels masos propietat dels Vilaseca, família de terratinents i administradors del Marquès de Camps. La família Planas la va ocupar en règim de masoveria a finals del segle XIX. La casa constava de dues construccions que s'aixecaven a pocs metres de la fàbrica Coma Cros, a tocar del rec. Un dels edificis era destinat a l'habitatge i a les corts dels animals, el segon s'utilitzava com a pallissa per guardar-hi la userda i la grana amb què alimentaven el bestiar. [p. 594*]

La sega i la batuda de cereals, camps, eres i pallers al Salt agrícola

La sega de cereals, especialment del blat, era un dels moments importants en el calendari de les tasques agrícoles del camp de secà. Durant uns pocs dies tenia lloc un treball molt intens, del qual depenia en bona manera l'alimentació de persones i de bestiar la resta de l'any.

Normalment es formaven colles pertanyents a dues o tres cases per anar a segar els camps de cadascuna.

Antigament se segava amb el volant o la dalla. Més endavant es va fer servir un cavall que tirava d'una màquina, que tenia una

pinta arran de terra i tallava el blat amb un moviment de vaivé.

La maquinària per segar i batre el blat va permetre millorar el rendiment de les collites. [p. 423*]

La pagesia i el treball a les hortes, ofici i dedicació en el conreu de la terra

La major part de les famílies cultivaven un petit hort, però hi havia famílies pageses que vivien de la comercialització dels productes que en treien i, sobretot, de la venda de planter als pagesos i petits hortolans de poblacions veïnes. D'aquesta manera Salt es va convertir per a molts treballadors de la terra,

en la població de referència per aconseguir el planter.

Als horts es practicava una agricultura intensiva fent servir d'adob una part dels residus vegetals i animals que generava la família pagesa. [p. 340*]

Bibliografia: [*] Ros Nicolau, Josep. "L'Abans. El Gironès. Salt. Recull gràfic 1880-1965". Efadós, 2004

Fotos: Arxiu Municipal de Salt

Investiguem ...

Moltes famílies es dedicaven a l'agricultura i a la ramaderia. Eren pagesos i hortolans i la seva feina no estava tan mecanitzada com avui dia. S'aixecaven a trenc d'alba, i molts no tornaven a casa fins que començava a fosquejar per que no podien treballar sense llum.

Només comptaven amb la seva força per treballar i la dels animals que els ajudaven: cavalls, mules, ases i algun matxo. Llaurar, sembrar, batre, segar eren algunes de les feines que s'havien de fer.

A la mateixa casa hi solien haver espais pels animals. A la part inferior, hi havia les quadres,

la cort pels porcs, i si hi havia pati també un racó pel galliner i d'altres aus, que els proporcionaven carn, ous, i si hi havia vaques, també llet pel consum de la família.

A la part superior, era la vivenda del pagès i la família.

Coneixien molt bé l'entorn, el temps, i sabien quan convenia plantar, o no. Obtenien productes naturals de la terra que treballaven i en molts casos, també podien mercadejar amb ells.

L'hortolà tradicional va aprendre a cuidar l'hort tot l'any, a cultivar les hortalisses i les verdures que corresponien a cada estació.

Imaginem...

La Rita viu a una ciutat molt freda i de vida de pagès no n'hi ha gaire. Què és el que més li cridaria l'atenció?

De segur que seria veure un hort, i poder observar dia a dia com creixen les plantes, hortalisses i verdures, i com canvia de colors, i plantes cada estació. També li cridaria molt l'atenció les que feien servir, els seus noms, les seves formes i sobretot, la seva gran utilitat. Segurament a la ciutat més freda del món no hi ha hortes com les que tenim a Salt, i les verdures que mengen allà deuen venir d'altres llocs llunyans, ...

Què voldria fer de nou?

Pensem que voldria plantar algunes llavors i cuidar-les, veure-les créixer! Potser aniria a buscar planter a casa d'algun pagès, i ella mateixa amb aquestes eines de formes tan curioses fangaria, regaria,.....i al final, les provaria!

Mmmmmm!

Té ganes de conèixer gent?

Sí, i tant! Sobretot el vell hortolà que li explicarà com ha de cuidar l'hort. En quins mesos ha de sembrar les llavors, i quines plantes són les idònies per a cada estació. També li ensenyarà a observar el cel i l'entorn, per saber quan convé plantar o no. I la seva muller, que feia una sopa barrejada molt calentona, de 21 bulls que escalfava la panxona i li feia tornar a recuperar les forces!

Ah!! els nens i nenes que a l'estiu s'anaven a banyar vora el riu, i triaven pedretes planes per fer-les saltironar per damunt l'aigua!!

Hi ha personatges que puguin posar-li problemes? O que vulguin ajudar-la?

Sí, potser algun lladregot de cols i bròquils, que li trencaria la tanca de l'hort cada vegada que tingués ganes de menjar-ne... O potser, l'home del sac, que abans sempre n'hi havia algun pel carrer, i deien que s'emportava els nens i nenes entremaliats!

Però si de debò tingués problemes, nosaltres faríem el possible per anar a ajudar-la! Ara que sempre n'hi ha de bona gent, de segur que, els hortolans, li trobarien un lloc per amagar-la, potser en un rebost, en un amagatall sota l'escala..... o fins i tot, a la barraqueta de l'hort!

I el quant? On s'ha ficat?

Potser se'l va deixar vora la sèquia Monar, però si corria per tot Salt, i no sap on, podria ser en qualsevol lloc... I si estigués a l'edifici de Les Bernardes, ben amunt, dalt de la torre, o bé, a la sala, al costat esquerre de la capella (sala d'actes) on era l'antic cementiri de les monges? ...I si fos al safareig de les dones, potser hi anava a rentar? I si fos a l'hort? Potser hi va quedar plantat com una albergínia, i la Rita no el veia?

En quins embolics es pot ficar a pagès?

- Que els pagesos li demanin ajuda i no en sàpiga prou.
- Que es posi a fangar a l'hort, i quedi coberta de fang fins al coll...
- Que alguns personatges no la creguin si els explica que en l'actualitat, moltes de les feines que fan, estan molt més mecanitzades, que hi ha tractors, motocultors, i que alguns dels animals que per a ells eren imprescindibles, ara ja no ho són

Escola Pompeu Fabra

El món dels secrets

La **casa**, l'interior, l'eixida, els patis.
Allà on vivia la gent, on guardava els seus secrets més secrets,
on podien ser com eren de bo de bo..

Pati de cal Sigarro, a mitjans dels anys cinquanta.

Els patis i les eixides de les cases, espais oberts de treball i oci

La distribució de les cases ha seguit uns patrons quasi inalterables des de l'època romana. Les cases eren pensades com uns espais on convivien zones de residència, d'oci i de treball.

La tradicional casa de pagès catalana sempre ha disposat d'espais closos i descoberts, anomenats patis o eixides reservats a les tasques agrícoles, però també al temps d'oci.

A la part vella de Salt s'hi trobaven les tradicionals cases de pagès catalanes amb una distribució adequada a les feines agrícoles i un gran pati al davant o al darrera de la casa.

Al Veïnat, les cases eren habitades per obrers de les fàbriques i tenien una part edificada al davant i un pati al darrera. Els patis eren un complement de l'economia familiar gràcies als productes que s'obtenien de l'hort.

Habitualment les dones eren les encarregades de l'hort i dels animals petits. [p. 366*]

La casa del pagès

La casa de pagès sol constar de planta baixa i dos pisos.

A la planta baixa hi ha el celler, les quadres dels animals, el galliner i les conilleres, a més del porxo on es guardava el carro, les eines, la palla i el menjar del bestiar. El primer pis estava destinat a vivenda, tenia una cuina, una sala i les habitacions i a la segona planta s'hi trobava la pallissa on es guardava el blat de moro, les patates, el gra i el menjar de guardar.

La casa de l'obrer

La casa dels obrers es caracteritzava per tenir planta baixa i pis, coincidint sempre l'amplada de la casa amb la de la parcel·la. Les parcel·les eren llargues i estretes. La llargària d'aquesta parcel·la es dividia en una part edificada que donava al carrer i un darrera destinat a hort. Generalment en aquest hort hi havia tancats amb gallines i conills, un pou i la comuna.

La distribució interna de la casa permetia la combinació d'una certa activitat agrícola i el treball industrial a les fàbriques tèxtils. A la planta baixa de la casa hi havia una entrada que comunicava per un passadís amb la cuina situada a darrera i oberta al pati. Al pis hi havia les habitacions destinades a dormitori

La casa de veïns

A partir dels anys 1960-70 la majoria de les cases han estat ocupades per varies famílies, són els blocs de pisos. Així en pocs metres de terreny s'hi poden fer una colla d'habitatges. Cada pis té cuina, menjador, habitacions, lavabo i un petit espai per al safareig.

Bibliografia:

Alberch i Fugueras, Xavier. "Salt". Diputació de Girona, 1994

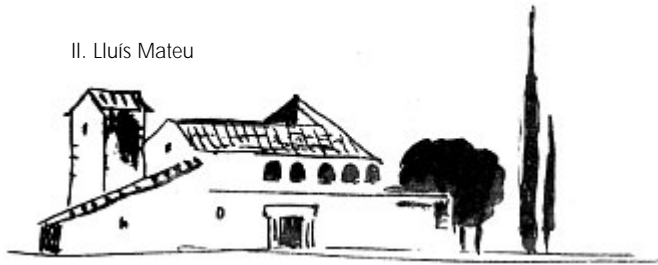
[*] Ros Nicolau, Josep. "L'Abans. El Gironès. Salt. Recull gràfic 1880-1965". Efadós, 2004

Fotos: Arxiu Municipal de Salt

Investiguem ...

Els masos

Totes les masies tenen un nom que les identifica. L'origen dels noms és molt divers: el cognom de la família que hi viu, el nom del primer propietari, algun accident geogràfic, el producte que tenien antigament, la feina que feien... Com per exemple, el Mas Sitjar, Cal Sigarro.. Si aneu a la part vella de Salt hi trobareu les tradicionals cases de pagès.

Les cases eren pensades com uns espais on convivia zones de residència, d'oci i de treball. La tradicional casa de pagès catalana sempre ha disposat d'espais closos (tanca feta amb pedres o amb troncs que serveix per a delimitar un camp o un prat, principalment per evitar que hi entri el bestiar) i descoberts, anomenats patis o eixides reservats a les tasques agrícoles, però també al temps d'oci.

La casa de pagès està formada per una planta baixa i dos pisos.

- La planta inferior estava dedicada a les feines d'explotació agrícoles o ramaderes (amb espais per al gra o el bestiar), amb un gran pati al davant o al darrera de la casa. Hi trobem el celler, les quadres dels animals, el galliner i les conilleres, a més del porxo on es guardava el carro, les eines, la palla i el menjar del bestiar. El pati interior era el centre de la casa, i permetia viure protegits del món exterior.
- Les altres dues plantes superiors estaven destinades a l'habitatge. Al primer pis hi havia la cuina, una sala i les habitacions. A la segona planta s'hi trobava la pallissa on es guardava el blat de moro, les patates, el gra i el menjar de guardar.
- Les famílies amb més diners podien fer-se una torre. Havien d'anar amb compte a no ensopegar per les escales interiors, molt dretes i de reduïdes dimensions. Tenien parets de pedra, diversos pisos amb sostres de fusta i finestres petites o espitlleres per resguardar-se d'atacs imprevistos. Estaven preparats per defensar-se. A dalt de la torre es guardaven amagats els diners i els objectes de més valor.

S'acostumaven a construir amb parets de pedra i morter, i els sostres eren de bigues de fusta cobertes de teules. Els grans finestrals estaven al pati interior, per on entrava la llum i el sol. A la família pagesa li agradava veure els camps de conreu a través de finestres, finestrals i badius, sovint fets amb pedra picada. Les antigues masies i les cases rurals orienten la façana principal al sud per aprofitar al màxim la llum i l'escalfor del sol. També és habitual que en aquesta façana tinguin un rellotge de sol.

Actualment hi ha moltes masies en ruïnes. Altres, en canvi, han estat restaurades per fer-ne residències de turisme rural o cases de colònies, ja que són edificis allunyats dels nuclis urbans i envoltats de paisatge natural.

La casa de l'obrer

La casa de l'obrer servia per viure-hi i treballar-hi a l'hora. La casa de l'obrer està formada per una planta baixa i un pis. Estava feta en una parcel·la llarga i estreta. De fet, totes eres iguals, construïdes en fileres una al costat de l'altre.

- A la part de davant donava al carrer. L'entrada de la casa es podia fer servir de botiga o taller. la part de darrera hi havia un pati o un hort. A l'hort també podíem trobar tancats amb gallines i conills, un pou i la comuna.
- A la part baixa hi havia una entrada que comunicava per un passadís amb la cuina situada a darrera i oberta al pati.
- Al primer pis hi havia les habitacions per descansar.

Abundaven les cadires de balca. Estaven fetes amb rajols foradats de 4cm de gruix. Fins i tot les parets foranes estaven fetes amb dos petits envanets. Aquestes cases estaven cobertes amb voltes de rajol. Aquestes cobertes eren com un mocador agafat per les quatre puntes i posat al revés. Tot estava molt ben estudiat. Una estufa de llenya servia per escalfar tota la casa.

Imaginem...

- **Què pot sorprendre a la Rita Fredolica de les cases del Salt del passat?** Les masies eren molt grans o força grans. Tenien molts espais tant closos com oberts, animals, camps,... en canvi, les cases dels obrers eren més petites, donaven una sensació de tancament.
- **Hi havia calefacció?** No. Bé, tenien estufes de llenya o xemeneies.
- **Quina seria l'habitació preferida de la Rita?** Pensem que a dalt de la torre de defensa on es guardaven els objectes de més valor... potser tresors???
- **On es podria amagar el quant?** A la pallissa on es guardava el blat de moro, les patates, el gra,....
- **Hi ha algú de la casa amb qui la Rita podria fer amistat?** Amb l'àvia que de ben segur que l'ajudaria a descobrir tots els secrets de la casa i moltes històries que ningú més sap.
- **Alguna persona, animal o objecte amb el do de la parla o algun altre do de comunicar-se?** El pou dels desitjos.
- **Què us agradaria que la Rita descobrís a la casa o als seus entorns?** Els tresors de la Torre de defensa del mas o el pou de la casa de l'obrer.

Escola El Gegant del Rec

El reialme de la velocitat

La mobilitat, els mitjans de transport, des de les bicicletes, al cotxe, al tren, la barca de llibant... varetes màgiques per arribar ben ràpid a tot arreu.

Imatge de la locomotora de vapor número 6 del tren d'Olot a l'estació de Girona, el mes de gener de 1915.

El tren d'Olot, records compartits del Carrilet que comunicava el Gironès i la Garrotxa

El Carrilet, nom amb que es coneixia el tren d'Olot, era un mitjà de transport que unia Girona amb Olot seguint una bona part del riu Ter i del riu Brugent. El primer tram construït va ser entre Salt i Amer, inaugurat el 1895 i no va ser fins el 1911 que es va inaugurar el traçat sencer de Girona fins a Olot. Era un recorregut de cinquanta-quatre quilòmetres que unia setze poblacions, en el qual s'invertien tres hores ben bones després de passar per un túnel i trenta ponts.

Els combois estaven formats per la locomotora de vapor, dos furgons, cotxes de viatgers i vagons de mercaderies. Els vagons no es comunicaven i per passar de l'un a l'altre s'havia d'esperar que el tren estigués aturat en una estació.

Les locomotores eren de ferro i inicialment van funcionar amb vapor, per la qual cosa periòdicament havien de proveir-se d'aigua i carbó. Tant els vagons com els bancs per asseure's eren de fusta.

A Salt hi havia una estació i un baixador que els veïns coneixien com "apeadero". L'estació estava al Veinat, mentre que al barri Vell li va correspondre el baixador.

El darrer recorregut entre Girona i Olot es va fer el 15 de juliol de 1969. [p. 344*]

La bicicleta, mitjà de transport i motiu de lleure per a joves i grans

Durant anys la bicicleta ha esdevingut un mitjà de transport utilitzat per molta gent. S'utilitzava per anar a treballar, per anar a comprar, fer excursions, i, alhora, realitzar passejades. Les bicicletes també eren utilitzades en la seva part lúdica i de competició. Molts diumenges els joves anaven a la font d'en Corominas de Bescanó i a la font Picant de Sant Gregori, a berenar. Aleshores les bicicletes estaven clarament diferenciades per sexes. [p. 106*]

L'aparició dels autobusos, el resultat dels temps moderns aplicats al transport de viatgers

Abans els curts i gairebé tots els llargs desplaçaments es feien a peu o amb vehicles de tracció animal com carros, tartanes i bicicletes i més endavant amb el tren. Els primers vehicles que van circular amb freqüència va ser els autobusos urbans i els autocars. El mes de juny de 1925 es va posar en marxa la primera línia d'autobusos entre Salt i Girona, coneguda com els cotxes de cal Fideuer. [p. 185*]

La barca de llibant del riu Ter, el medi de transport entre Salt i Sant Gregori

El riu Ter ofereix passos naturals on la minva de cabal en determinades èpoques de l'any permet el pas a peu. Aquest seria el cas del pas d'en Prat. En els altres llocs, per salvar la distància entre les dues ribes s'han creat dues formes de fer-ho: els ponts i les barques de llibant. La feina del barquer no requeria gaire especialització ni gaire força, ja que s'aprofitava el corrent del riu per cobrir el petit trajecte. [p. 305*]

Irrupció i difusió dels cotxes i les motos, l'evolució del transport individual

Els automòbils i les motocicletes han esdevingut, al llarg del segle XX, els vehicles terrestres que més incidència han tingut en l'economia i la societat.

L'evolució del cotxe es va donar sobretot després de cada una de les guerres mundials. Els fabricants de material bèl·lic, un cop acabats els conflictes, van aplicar els seus coneixements i experiències al camp de l'automobilisme. [p. 434*]

Bibliografia: [*] Ros Nicolau, Josep. "L'Abans. El Gironès. Salt. Recull gràfic 1880-1965". Efadós, 2004

Fotos: Arxiu Municipal de Salt

Investiguem...

Hem estat buscant informació dels mitjans de transports que s'utilitzaven a Salt anys endarrere a través d'internet. Hem trobat un dossier que pertany a la Biblioteca Pública de Salt on parla de la transformació de Salt per la indústria (s. XIX-XX). Hem estat treballant el dossier per poder comparar com eren abans els mitjans de transport i la seva evolució fins arribar als actuals.

Hem triat la part que ens parla de l'evolució del transport individual, des de les bicicletes, les primeres motocicletes, el primer cotxe (sis-cents) i el canvi en tots els aspectes que va suposar el primer bus que anava de Salt a Girona.

Tampoc ens hem d'oblidar de les barques que anaven amunt i avall pel riu Ter. Va ser un bon mitjà de comunicació entre Salt i Bescanó, o també entre Salt i Girona. Va haver-hi un senyor que va plantejar la construcció d'un pont entre Salt i Sant Gregori per unir aquestes dues poblacions però va quedar en paper mullat.

Un dels grans referents d'aquella època va ser el tren 'Olot, conegut pel carrilet, que anava des de Girona fins a Olot. Tot i que hem de destacar la quantitat de temps que suposava un trajecte d'aquestes característiques.

Imaginem...

Dos arbres centenaris

Dos arbres centenaris situats en una plaça molt concorreguda de Salt, van començar a parlar entre ells, un cop que els treballadors de l'Ajuntament els van deixar tranquils.

Quin dia! Havien aguantat unes hores d'intens dolor mentre els podaven. Cada any era la mateixa història quan arribava el temps de febrer.

Parlaven dels temes quotidians que preocupaven a la gent del poble i sovint els sentien discutir de la manera que els que manaven ho tenien que fer per arreglar els problemes que sorgien del dia a dia. Més tard, van recordar els canvis que havia sofert el poble en els darrers anys al mateix temps com havien evolucionat les maneres de moure's d'un costat a l'altre de la vila.

El seu lloc de naixement havia estat al costat del riu Ter. La quantitat de barques petites que circulaven per anar de Salt a Bescanó. Va haver un senyor (no se'n recordaven del

nom) que volia que es fes un pont que connectés Sant Gregori amb Salt però mai es va dur a terme.

I tampoc oblidaven el soroll de la canalla quan arribaven, sobretot el cap de setmana, aquelles bicicletes engalanades amb cistells per fer la berenada. Les vegades que els dos arbres havien jugat a qui trobava primer diferències entre les bicicletes de nens i la de nenes. Els nens, les portaven amb el quadre triangular mentre les nenes les portaven amb forma d'u oberta per facilitar el pedalar doncs sovint portaven faldilles.

Quina por que vam tenir amb l'incendi! Sort que ens van treure d'aquest lloc i ens van trasplantar al mig del poble! Quin ambient! Era un lloc magnífic! Però, buf! Més soroll! No podíem escoltar la música de l'aigua del riu ni el cant dels ocells! Però si ho comparem amb ara, també era un paradís! No existien els cotxes! No era com ara! Només la família Rigau (adinerada) tenia un sis-cents vermell que era l'enveja de tot els veïns. La resta de gent, s'havia de conformar amb les velles bicicletes, algun més llest tenia motocicleta, però sobretot el que s'utilitzava més eren les cames. Amunt i avall trepitjant els camins de sorra. Quan es va inaugurar l'antic bus, tot va començar a canviar una miqueta! Ara, era possible anar a la ciutat amb menys temps!

Han passat els anys, ara estem en aquesta plaça plena de vailets jugant!.

Totes les èpoques han estat plenes de coses bones i dolentes però nosaltres hem sobreviscut.

Després d'haver repassat el passat, ara parlaven de futur, la gent aniria amb cotxes voladors?, tothom podria agafar un coet i viatjar a diferents planetes? La discussió seria llarga i els dos arbres decideixen deixar-la per l'endemà. Es van desitjar bona nit. Ja no quedava ningú jugant a la plaça, ni veïns parlant de les seves coses.

Demà seria un altre dia però nosaltres continuaríem parlant o bé del passat o bé del futur. Qui sap? Demà en parlarem.

Escola El Pla

La casa dels llibres xerraires

L'educació, les escoles,
allà on s'aprèn a llegir i es descobreix que els llibres xerren.

Les Escoles Nacionals, l'any 1929, just abans de la seva inauguració.

Les Escoles Nacionals, l'ensenyança pública al col·legi dels Mestres

L'any 1903, un informe donava compte dels problemes que tenia el mestre Esteve Vila per fer-se càrrec del més d'un centenar de nens que tenia al seu centre i proposava crear un mòdul auxiliar a l'escola situada a les cases de cal Mut.

Els únics centres docents construïts a la zona del Veinat van ser l'escola privada del mestre Pere Gallostra que va exercir des de finals del segle XIX fins a finals dels anys 20 del segle passat i una filial de les Dominiques que funcionà entre 1923 i 1936.

L'escola per a les nenes es trobava a can Palmada, al carrer Llarg. La seva mestra, l'any 1922, era Salvadora Carceller.

Des del 1923 a 1929, el director de l'escola unitària de nens [substituint Esteva Vila] va ser el professor Lluís Moreno, que seguí donant classes al centre de les cases de cal Mut, a l'actual plaça de la Vila.

El propietari d'aquestes cases, Pere Coll i Guitó de cal Mut, va cedir uns terrenys per a la construcció de les noves escoles nacionals al costat de can Tarrés [Les Bernardes] i al cap de dos anys, el 15 de setembre de 1929 s'inaugurava el nou centre escolar. El primer director fou el mateix Lluís Moreno i l'escola graduada de nenes, a partir de 1931 va estar dirigida per Gertrudis Moret. [p. 405*]

El Col·legi de Sant Josep, l'educació a càrrec de les Escoles Cristianes

El col·legi dels germans de La Salle, que venien de França, va engegar a la vila l'any 1905. Era una escola per a nens. Els fills dels treballadors de les fàbriques Gassol i Coma Cros tenien l'ensenyament gratuït. [p. 49*]

El Col·legi de les Dominiques, més de cent anys d'ensenyament a la vila

L'1 de gener de 1892 es va fundar la casa col·legi de les Dominiques a la vila. La seva primera ubicació va ser al carrer del Rec, cantonada amb el carrer Mollera.

Les classes de parvulari eren per a nens i nenes, mentre que les d'educació primària ja només eren per a nenes.

L'any 1894, l'escola es va desplaçar al carrer Llarg, allà on hi ha l'edifici actual.

L'any 1923 s'inaugurà una extensió del col·legi al barri de Sant Antoni, al carrer Major, però només va funcionar fins al 1936. Durant la Guerra Civil el col·legi fou convertit en una escola mixta. [p. 276*]

Bibliografia: [*] Ros Nicolau, Josep. "L'Abans. El Gironès. Salt. Recull gràfic 1880-1965". Efadós, 2004
"Un passeig per Salt. Un passeig pels carrers dedicats a un personatge saltenc" [<http://carrersdesalt.wordpress.com>]
Fotos: Arxiu Municipal de Salt

Investiguem...

L'escola d'abans: A Salt, en aquesta època i fins ben entrat el segle XX, només hi havia tres escoles:

- Les Escoles Nacionals, on les classes no eren mixtes com ara, sinó que els nens i les nenes anaven a classes i patis separats.
- El col·legi de Sant Josep dels germans de La Salle, on només hi assistien nens.
- El col·legi de les Dominiques, on hi anaven nens i nenes a parvulari però a primària només nenes.

Normalment hi havia molts alumnes a cada aula i de diferents edats.

A les nenes se les preparava per a ser unes bones mestresses de casa i aprenien costura, a brodar, fer punta de coixí, ...

Les assignatures bàsiques eren: llegir, escriure, aritmètica (les quatre operacions: sumar, restar, multiplicar i dividir), urbanitat (com comportar-se)...

A penes tenien llibres.

Les taules eren pupitres de fusta i hi havia un forat per posar-hi el tinter. S'escrivia amb tremp, però havien d'anar molt en compte en no tacar el paper amb la tinta.

Hi havia molta gent analfabeta perquè molts nens i nenes ja havien d'anar a treballar als 8 o 9 anys. Per això al col·legi de les Dominiques s'impartien classes nocturnes per a les alumnes que no hi podien assistir en horari normal.

Imaginem...

Si la Rita hagués d'anar a les escoles del Salt del passat què en pensaria? Amb qui faria amistat? O amb què faria amistat? S'ho passaria bé? Tindria entrebancs? El guant perdut quin paper podria fer en la visita a les escoles?

Un dia la Rita, va anar a la biblioteca de la seva ciutat, "LA CIUTAT MÉS FREDA DEL MÓN", a llegir i de passada buscar informació que necessitava per a l'escola. Buscant, buscant, per entre els llibres, va sentir una veu i unes rialles i va començar a investigar d'on venia aquell xivarri ... Va obrir aquell llibre que..., i li van sortir uns ulls, una boca i... unes mans que la van agafar molt fort i la van absorbir!

La Rita es va despertar al mig d'una classe, però no era l'any 2012. Era just 102 anys enrere.

Tots els nens la van mirar molt estranyats i el mestre, molt enfadat, li va ordenar que se n'anés a la classe de les nenes.

Molt espantada va seguir el mestre, que la va acompanyar a l'altra punta de l'escola.

Un cop asseguda i mentre observava tots els racons i objectes d'aquella classe, va sentir una veu que deia: -Em pots collir, si us plau?!

Ella, estranyada, va mirar a terra, va collir un llibre, que era l'única cosa que hi havia i ho va explicar a les companyes que tenia al costat. La Remei i l'Enriqueta, que així es deien, van dir que elles no havien sentit res i que era impossible que un llibre parlés. Van tapar el tinter, van endreçar totes les seves coses i se'n van anar al pati a saltar a corda.

La Rita es va quedar amb un pam de nas i va començar a fullejar el llibre tota intrigada.

De cop i volta, va sentir una veueta molt dolça que li deia: -Ja que m'has ajudat, et concedeixo un desig.

La nostra estimada amiga li va demanar si li podia portar el seu guant perdut ...

Aconseguirà la Rita el seu guant?

Escola Dominiques

El país del fer i desfer

Els **oficis**, amb els seus mestres i els seus aprenents.
I ja se sap el que diu la dita: fent i desfent apren l'aprenent.

Imatge de la fleca de la fonda de can Berga del carrer Major, poc temps abans de l'any 1936.

El treball dels flequers, l'elaboració de l'aliment diari bàsic

La tasca de flequer era dura i esgotadora, en part per ser una feina realitzada a deshores: treballar de nit i descansar durant unes estones intermitents durant el dia.

Antigament, en els forns, tant de pa com de confiteria, no hi havia horaris concrets, de manera que semblava que el ritme de feina no tenia ni principi ni fi. Els flequers únicament podien fer unes pauses al llarg del procés d'elaboració del pa. Mentre s'engegava la màquina de pastar, s'havien d'esperar dues hores que eren aprofitades per fer un son. La màquina, mentrestant, barrejava primer i amassava, després, els ingredients. Després de pastar la massa, se li havia de donar forma i desmar-la en calaixos. Al cap d'una estona, quan llevava una mica, se li donava la forma definitiva abans de posar-la al forn. Abans d'enformar es posaven les feixines de bruc directament al forn i es cremaven. Un cop cremades, es retirava el caliu amb unes pales, després es netejava el forn amb unes escombres llargues. Per saber si el forn estava calent hi posaven primer les coques de pa i els llonguets. Amb el pa a dins, que tardava una mitja hora per coure's, s'aprofitava per fer un altre son.

El pa elaborat era d'un, dos i quatre quilos, que era el comprat per la gent de pagès perquè durava més dies. Es feia molt poc pa petit, alguna barra de mig quilo o algun llonguet. [p. 239*]

El cisteller, tècnica i art per entreteixir vímets i jocs

L'ofici de cisteller va passar per una època pròspera quan les tasques agrícoles dominaven en el sistema de producció. La seva feina també era molt apreciada i imprescindible en la construcció de cases, ja que els sostres eren coberts amb encanyissats de guix que també elaboraven. Jaume Puebla, cisteller de Salt, feia cistells i coves per als hortolans de la vila.

Altres ocupacions eren la fabricació de cadires de balca, cabassos i coves per a les patates del Maresme. [p. 577*]

Fusters i ebenistes, el preuat i valorat ofici del treball de la fusta

Les persones que han exercit el treball de fuster han constituït un gremi molt actiu. Des de finals del segle XIX en què es daten les primeres fusteries, la feina quotidiana dels ebenistes, bagulaires, tallistes o fusters industrials ha estat molt arrelada. [p. 23*]

Sastres, cosidores i modistes, la confecció manual dels vestits

La confecció de les peces de vestir i d'elements per a la casa esdevenia imprescindible en una època en què la confecció industrial era pràcticament nul·la.

Sastres i modistes tenien molt delimitat el seu àmbit professional. Un sastre es dedicava a la confecció de vestits per a senyors, les modistes confeccionaven vestits per a senyores i algunes tenien un petit taller que utilitzaven per ensenyar a cosir a les noies. [p. 72*]

Lleteries i vaqueries, la compra i venda de llet a les cases de pagès

Les cases de pagès solien tenir un parell de vaques que donaven llet i eren utilitzades com a criadores per obtenir vedells. Altres cases tenien més bestiar lleter i llavors es venien la llet. Normalment es munyia al matí i cap al final de la tarda. Els veïns anaven fins a les cases a comprar la llet que era dipositada en unes marranxes d'alumini. Un cop a casa, la llet es bullia i en sortia un tel de nata espès que es menjava amb pa i sucre.

Alguns pagesos també s'encarregaven de passar per les cases a repartir la llet als seus clients. [p. 568*]

Bibliografia: [*] Ros Nicolau, Josep. "L'Abans. El Gironès. Salt. Recull gràfic 1880-1965". Efadós, 2004

Fotos: Arxiu Municipal de Salt

Imaginem...

En Lluís

És el sastre del poble i té una filla que es diu Mariama. Confecciona i inventa vestits per moltes persones del poble.

És un home molt rodonet i baix, acostuma a portar unes ulleres molt petites i graduades per poder enfilat bé l'agulla (tot i que últimament li fa la Mariama perquè li falla la vista). Comença a tenir els cabells blanquinosos i sempre que pot s'escapa a la cuina a menjar algun pastisset. A la Teresa, la seva dona, no li fa gaire gràcia i té por que s'engreixi encara més.

Tot i que ell volia ser pastisser (és un gran llaminer) va haver de fer primer d'aprenent i després de sastre per seguir el negoci familiar. El seu besavi ja era el sastre del poble, el seu avi i el seu pare també.

Té molts clients perquè té molta imaginació; quan era solter va estar vivint una temporada a París i això l'ha influït per confeccionar dissenys atrevits i moderns que solen agradar a la clientela.

Té molt bona relació amb la seva filla Mariama i juguen molt sovint a fer de dissenyadors. D'aquesta manera ell va transmetent el seu ofici a la seva filla i està molt content perquè la nena té idees molt originals i un gran talent.

La Mariama

La Mariama és una nena de 8 anys, molt maca i divertida. Té uns ulls verds brillants i és molt alta i prima. Té una llarga cabellera rossa i a vegades s'hi fa trenes molt boniques.

És filla del sastre del poble i té molta imaginació. Juga, somia i s'imagina confeccionant vestits per a totes les persones del poble; des dels més rics i que tenen més diners als més pobres. Ella faria vestits elegants i amb estampats de colors per a tots. Però sap que no ho podrà fer mai, perquè només els sastres són els encarregats de fer els vestits de disseny.

Sempre porta una cinta mètrica que li rodeja el coll de color groc i vestits molt bonics que pensa ella mateixa i que fan juntament amb els seus pares.

A la Mariama no li agrada gens posar-se el didal al dit, quan ha de cosir intenta no posar-se'l però sempre s'acaba punxant!

Escola La Farga

El mapa del tesor

Els carrers, el municipi, allò que era Salt fa tants anys.
El mapa per trobar el que es busca.

Panoràmica aèria del barri Vell.

El barri Vell de Salt, veïnatge i comerços al nucli històric de la vila

Les primeres referències documentals sobre construccions a Salt daten del segle IX, i parlen de masos dispersos arreu del Pla i d'un petit nucli de cases a l'entorn de l'església parroquial i de l'antic cementiri, situat al seu davant. L'antic camí ral d'Amer i els usos de l'aigua derivada de la sèquia Monar, definiren el tipus de poblament.

L'any 1817 hi vivien cent vint-i-dos veïns, distribuïts en una quarantena de cases. L'aparició de les fàbriques canvià tant els nivells de població com la fesomia del barri.

A mitjan del segle XX, el barri Vell delimitava amb el carrer Major al Sud, la sèquia i les hortes al nord, l'església i la finca del Marquès de Camps a l'oest i la plaça del Pi i les Escoles Nacionals a l'est. Els habitants d'aquesta part de la vila eren coneguts majoritàriament pels seus motius més que pel cognom de la persona i les seves ocupacions tenien una estreta vinculació amb els treballs de la terra: pagesos i hortolans, malgrat que l'aparició del tèxtil va fer sorgir un petit nombre de treballadors industrials.

[p. 632*]

El carrer de la Unió, l'exemple del creixement urbà del Veïnat

El carrer de la Unió és una mostra evident i aclaridora de com el Veïnat de Salt va créixer al redós de les noves indústries tèxtils que a partir de mitjan segle XIX s'instal·laren al Veïnat, a la zona coneguda com barri de Sant Antoni. La incipient indústria va atraure nombroses famílies dels pobles del voltant. Més tard, els mateixos obrers construïren habitatges en les primeres vies que es van obrir cap el sud a partir del carrer de Sant Antoni.

El carrer Unió adoptà aquest nom l'any 1880 quan s'inaugura la nova carretera de Girona a Anglès –l'actual carrer Major- per significar la unió entre la carretera Vella i la Nova que corrien paral·leles. [p. 15*]

L'antiga plaça de Sant Pere, el rovell de l'ou del Veïnat de Salt

El 19 de juny de l'any 1887 es col·locà una placa amb el nom de "plaza de San Pedro" a l'actual plaça del Veïnat, en agraïment a Pere Domingo i Vidal que havia fet donació del terreny.

Les primeres edificacions de la plaça daten de finals del segle XIX i segueixen la tipologia de les primeres edificacions del barri de Sant Antoni. Eren uns espais on es combinava la petita activitat comercial, situada normalment a la façana oberta al carrer i l'habitatge on residia la família treballadora. Era molt característic que a les famílies algun dels membres treballés a la fàbrica mentre que l'altre es dediqués a un petit comerç familiar a més de tenir un hort. [p. 100*]

El carrer Major, la carretera d'unió entre el Veïnat i Salt

Observar el traçat del carrer Major i la seva evolució és observar el desenvolupament urbà de Salt, entès aquest com la totalitat del municipi i no pas únicament com el nucli antic de la vila.

La història del carrer Major va començar vers el 1859, amb l'avantprojecte de la carretera de Girona a Anglès que arribava fins a Manresa. La via era una llarga recta que travessava camps i conreus i que unia Girona, Santa Eugènia de Ter i enllaçava amb les primeres cases de l'actual carrer Llarg. La població va atorgar-li el nom de carretera Nova, en contraposició a l'antiga carretera que també unia Girona i Salt passant pels carrers de Sant Antoni, Sant Dionís i Llarg. Amb tot, el nom oficial fou el de carrer de Girona. [p. 230*]

Bibliografia: [*] Ros Nicolau, Josep. "L'Abans. El Gironès. Salt. Recull gràfic 1880-1965". Efadós, 2004
"50 anys del barri de Sant Cugat : les cases barates de Salt". A. Cultural i Recreativa de Veïns del Grup S. Cugat, 2006
"Un passeig per Salt: un passeig pels carrers dedicats a un personatge saltenc". [<http://carrersdesalt.wordpress.com>]
"Un passeig pels carrers de Girona, Salt i Sarrià de Ter". [http://bibgirona.net/salt/col_local/planes/guia_carrers.htm]

Fotos: Arxiu Municipal de Salt

Investiguem ...

El Salt de fa aproximadament 100 anys era molt diferent a com és ara:

- Hi havia molts camps, tota la zona de la Massana i de l'actual Avinguda els Països Catalans fins a l'accés de l'autopista eren camps de conreu. Ara no hi ha separació entre Salt i Sta. Eugènia, però abans eren dos nuclis separats per camps.
- El poble tenia pocs carrers. Els carrers eren estrets i sense asfaltar, de terra, i sense voreres. Els carrers que tenien voreres aquestes eren estretes. No hi havia grans avingudes. La carretera de Bescanó, era un camí de terra amb arbres a banda i banda. Gairebé no hi havia circulació de vehicles, per tant els nens i nenes sortien a jugar al carrer. Jugaven a jocs com ara: a bales, saltar a corda, amagar, ioio, ossets, xarranca, baldufes, xapes... No hi havia enllumenat públic, només unes quantes torres d'il·luminació.
- No hi havia edificis alts i grans. Hi havia casetes baixes. Les botigues eren als baixos de les cases i eren petites i familiars. El nostre col·legi no existia i en el seu lloc hi havia casetes baixes.
- En quan al vestir, les nenes no portaven pantalons, només faldilles i llargues, duïen enagos. La roba era fosca i no hi havia moltes coloraines. Era roba senzilla.
- Les dones no rentaven la roba a casa, anaven al safareig o a la vora del riu Ter.

Llocs curiosos que no eren el que són ara...

- La pastisseria de Can Margenat ja existia aproximadament fa 80 anys. El senyor Lluís Margenat n'era el pastisser.
- L'Hospital psiquiàtric també existia i era exactament on és ara, en deien el Manicomi.
- A la Pl. Catalunya hi havia una presó i al costat d'aquesta hi havia un convent.
- L'actual edifici de l'Ajuntament era el Col·legi de la Salle
- L'edifici on ara hi ha correus eren cases velles i baixes.
- La Biblioteca Massagran era el Cinema Núria.
- El Centre d'avis que hi ha davant l'Església de S. Cugat, era una guarderia on les mares que treballaven a la fàbrica Gassol duïen els seus fills mentre treballaven.
- El centre de les Bernardes era un convent de monjos de clausura i darrere mateix hi havia el cementiri.
- La Plaça de la Vila és la plaça que hi ha davant l'Església de S. Cugat.
- El carrer Llarg era el carrer dels artesans i l'Avinguda dels Països Catalans era la via del tren d'Olot.
- La Biblioteca era la fàbrica Coma Cros.

Imaginem...

Ara, tot això, penseu com si fóssiu la Rita que trepitja per primera vegada el Salt del passat.

On la duríeu? Què voldríeu que veiés? On podria viure aventures?

A la Riba del Ter, a la Coma Cros, Església de Sant Cugat, Pastisseria Margenat, Estació del Tren d'Olot. Podríem jugar als camps, remullar-nos a la sèquia Monar, a la Plaça del teatre

On s'amagaria el quant?

A la massa d'un pastís del senyor Margenat, a l'estany de la Plaça del teatre, a la guarderia de la Gassol, a la fàbrica Coma Cros (barrejat amb les teles), sota un banc de l'església de sant Cugat.

Hi fa fred?

Fa més o menys el mateix clima que ara, potser un pelet més de fred.

Amb qui toparia per aquests carrers?

- amb un cisteller,
- amb el Senyor Margenat,
- amb el Miquel (personatge de la història que ens vam inventar que feia pudor de sardina i que es treballador de la fàbrica i espia)

Escola Vilagran

La porta de les rialles

L'oci, la manera de divertir-se, els jocs, els esports, les excursions...
una porta bona de creuar.

Infants amb a la típica rutlla, lany 1926.

Les joguines i els jocs, els moments d'esbarjo i diversió dels més petits

Fins ben entrada la dècada de 1960 no proliferaren els jocs comprats en establiments comercials. Així, durant els anys anteriors, la incapacitat consumista, o la manca d'oferta, era substituïda per la imaginació i el saber fer dels pares, padrins i parents que construïen objectes per al gaudi dels petits: avions i helicòpters, cotxes, nines, escopetes de fusta, tiradors. Però més enllà de les joguines, els jocs, especialment els de grup, han esdevingut importants tot i que molts s'han perdut pel fet que els espais on dur-los a terme han estat ocupats per vehicles.

Alguns d'aquests jocs eren el bòlit, fer corre la rutlla, saltar a corda, saltar i parar, jugar a bitlles o a bales, el joc del pinyol, les nines, els cotxes, la fireta ...

Hi havia, però, d'altres jocs més agressius i fins i tot violents, on la força i l'habilitat dels jugadors eren el més important, per exemple el joc del cavall fort o el d'arrencar cebes. [p. 113*]

El futbol a Salt, la passió esportiva i la rellevància social de l'esport rei

El futbol és l'essència de l'esport en grup. A la vila, des de finals del segle XIX i fins la Segona República es va iniciar i consolidar un important augment del teixit associatiu que es va traduir en la creació de nombrosos equips de futbol vinculats a entitats polítiques o religioses.

Els primers camps de futbol que es recorden es van fer entre 1915 i 1919. [p. 127*]

Les fonts, deus d'aigua pura i espais de descans i lleure per als veïns

La major part de les sortides a les fonts es feien en èpoques de primavera, estiu i tardor i exclusivament els dissabtes i diumenges o dies festius.

El temps al costat de les fonts transcorria entre el menjar portat de casa o fet en el mateix lloc, els jocs dels més joves com saltar a corda, jugar a cuit i amagar o tocar i parar, l'inici dels primers festeigs d'amagat dels grans i, si era el temps, anar a caçar espàrrecs o bolets. [p. 284*]

Els banys al riu Ter, jocs i capbussades durant els calorosos dies d'estiu

El curs del Ter oferia espais propicis per a la pràctica del bany i altres exercicis aquàtics. Un dels llocs on la gent de la vila s'anava a banyar a la banda del barri Vell era el pas d'en Prat, en una banda hi havia una part de sorra que semblava talment una platja. A la part del Veïnat, per la seva proximitat, el lloc de bany eren les Set Fonts o el Ter Petit. [p. 430*]

Els titelles, la il·lusió del teatre de guinyol per als més petits

Durant els anys previs a la irrupció de joguines sofisticades, els titelles transportaven els més petits cap a móns imaginaris, on les senzilles històries que s'hi explicaven i els personatges que hi apareixien cobrien les expectatives d'il·lusió creades. L'ofici de titellaire era difícil, en el cas de la vila de Salt, Ramon Batlle, sastre de professió, el seu veritable ofici va ser el de titellaire, creant ell mateix els guinyols, els decorats i els teatres. [p. 324*]

La Festa Major, la celebració festiva local més important de l'any

La Festa Major de Salt se celebra al voltant del vint-i-cinc de juliol, en honor a sant Cugat, patró de Salt, i de sant Jaume. Els actes de celebració de la festa, durant molt de temps van articular-se a l'entorn de quatre esdeveniments: el ball a l'envelat, el partit de futbol, les sardanes i l'ofici solemne. Les primeres atraccions van ser els jocs de la virolla i el carro que venia gelats i gasoses al carrer. Posteriorment van aparèixer els cavallets. [p. 460*]

Bibliografia: [*] Ros Nicolau, Josep. "L'Abans. El Gironès. Salt. Recull gràfic 1880-1965". Efadós, 2004

Fotos: Arxiu Municipal de Salt

Investiguem ...

Fa molts anys els nenes i nenes del poble de Salt, com tots els d'aquella època, feien sortides al camp, al bosc, berenades a prop del riu, jugaven a jocs amb predretes, rodes de metall, "tiraxines", a pilota, a saltar corda,....

Molts nens i nenes ajudaven a les feines de casa, com rentar roba, anar al camp, de cacera amb els pares, ajudar a vendre, venien premsa, castanyes, i un munt de coses més!!

Els més grans jugaven a cartes i a daus. Els més petits ja coneixien el famós "Pedra, paper o tisores", a "cara o creu", ja existia el joc de la Oca....

Imaginem...

La Rita al desembre se'n volia anar de vacances. Quan va sortir del dentista va veure un tren que es deia "Rita-express", va pujar i li va portar a Salt en un tres i no res. Va baixar i va veure que era Salt, però fa 100 anys!!! El tren la va deixar a una fàbrica, era la fàbrica Coma Cros! Va entrar i com que hi havia molta roba es va adormir en unes teles de roba molt suaus.

L'endemà la Rita estava jugant a buscar tresors. Va trobar una nina de roba, era tan bonica que se la va quedar. Estava en una caixa d'or! La Rita se la va guardar. L'endemà dues nenes van veure a la Rita amb la nina i li van dir:

-La nina és nostre, Rita – van dir les nenes.

-Doncs... té – va dir la Rita.

-Gràcies! Adéu!!! – van dir les nenes alhora.

Però les nenes no deien la veritat. Aquelles nenes eren les mentideres del poble, però la Rita no ho sabia. Al dia següent les nenes van veure a la Rita molt trista.

-Què et passa Rita? – van dir les nenes.

-Que no tinc el tresor que vaig trobar! – cridava la Rita.

-La nina? – van preguntar les nenes.

-Sí, la nina – va respondre la Rita.

-Saps que aquesta nina té poders màgics? – van dir les nenes.

-No, no ho sabia, quins són? – va preguntar la Rita.

-El vestit de color verd, és el vestit de l'humor. Les sabates són un patinet màgic i si li pentines el cabell amb una pinta es posa dels colors de la pinta, i la pell es transforma segons el continent on estigui. – van exclamar les nenes.

-Que bé!!! Me la podríeu donar? – va dir la Rita.

La nina tenia una cremallera amagada entre els cabells.

-Què és això? – van preguntar les nenes – És una cremallera! – van cridar.

-L'obrim a veure què tindrà a dins? – van preguntar les nenes.

-Sí, va! L'obrim nosaltres!

A dins hi havia una carta que deia:

"Aquesta nina és de la Rita!"

Tresona.

Les nenes no van fer cas a la carta de la Tresona, i les nenes se la van emportar a casa seva. Quan se'n van anar a dormir la Tresona va anar a casa seva a treure-li la nina per no haver-li fet cas a la carta que havia fet, i li va portar a la Rita.

Escola El Veinat

Vocabulari

Noms		Verbs	Adjectius
accessori	post	albirar	acotat
agulla	ravenets	asfaltar	analfabet
arada	regle	assistir	antic
badius	safareig	batre	artesanal
balca	salari	brodar	asfixiant
bales	sastre	buscar	atabalats
barca	senalla	carretejar	badoc/a
bicicleta	sèquia	cavar	beneit/a
braser	sivella	circular	clausura
bus	tela	comptar	closos
caixa	teler	delimitar	conflictiva
calderes	tinter	dissenyar	consirós
comes	trau	dormir	d'or
celler	trep	empaquetar	descoberts
cinta	tesor	emportar	dòcil
confecció	urbanitat	emprovar	dolça (veu)
consumidor	vestit	enfilat	eixordadors
costura		ensopegar	engalanades
didal		esbotzar	esvalotats
eixides		esgarrifar	feiner
enagos		espetegar	foranes
era		espurnejar	forçut
Escola Nacional		fangar	industrial
exclusivitat		fóssiu	mentideres
falç		fullejar	mètrica
guix		impartir	mixta
hortolà		jugar,	nocturn
llàntia		moure's	obsolet
lleure		orientar	petites
manicomi		planxar	psiquiàtric
maniquí		prestar	públic (enllumenat)
minyó/na		regar,	reduïda
modista		resguardar	suaus
morter		restaurar	trista
motocicleta		segar	valents
nina		subsistir	velles.
pallissa		teixir	verd
patinet		transformar	vermell
patró		trepitjar	
peça		viatjar	